

XORIJIY VALYUTANING MILLIY MOLIYA TIZIMI BARQARORLIGIGA TA'SIRI

Alimdjanov Farruh Sunnatovich

“Tashkent international University”

Xalqaro universiteti bosh buxgalteri

Bozor iqtisodiyoti bilan bog'liq jarayonlarni boshqarishda, milliy valyutaning xalqaro mavqeini belgilashda va mamlakatning joriy hamda kelajakdagi iqtisodiy munosabatlari tizimida valyuta siyosati muhim ro'l o'ynaydi. U iqtisodiy rivojlanish barqarorligini ta'minlash, ishsizlikning oldini olish va inflatsiyani jilovlash, to'lov balansining aktivligini saqlab turishda makroiqtisodiy siyosatning muhim va ajramas qismi hisoblanadi. Oxirgi yillarda O'zbekistonning tashqi iqtisodiy faoliyati jadal sur'atlar bilan rivojlanib bormoqda.

Har qanday mamlakatda valyuta muomalasining haddan ziyod ma'muriy tartibga solinishi alohida tarmoqlar va xo'jalik yurituvchi sub'ektlar uchun imtiyoz hamda preferensiyalarning kam samarali tizimini asossiz ravishda shakllantirishga yo'l ochadi. Biznes yuritishda teng bo'lmagan shart-sharoitlar vujudga kelishi esa raqobatning bozor tamoyillari buzilishiga olib keladi. Xorijiy investitsiyalarni jalb etish, tovarlar va xizmatlar eksportini oshirish, umuman, mamlakat iqtisodiy rivojlanishida to'sqinlik qiluvchi omilga aylanadi. Yuqoridagi omillarni hisobga olgan holda mamlakatimizda qator qonunlar, farmonlar qabul qilindi.

Pul o'tkazmalari asosan xorijiy valyutada amalga oshirilgani uchun ularning valyuta bozoriga va umuman valyuta munosabatlarga sezilarli ta'sir etuvchi omil sifatida qarash mumkin.

Xalqaro moliya munosabatlari rivojlanishida valyuta tizimining samarali tashkil etilishi va uning barqarorligi muhim o'rin tutadi. Valyuta tizimi deganda, valyuta munosabatlarini tashkil etishning tashkiliy-huquqiy shakli tushuniladi. Valyuta tizimining holati mamlakatda valyuta munosabatlarini boshqarish va tartibga solish jarayoniga bevosita bog'liq bo'ladi.

Valyuta tizimining uchta asosiy shaklini ajratib ko'rsatish mumkin:

Milliy valyuta tizimi - ma'lum bir mamlakat hududida valyuta munosabatlarini tashkil etish, tartibga solish bilan bog'liq tadbirlar majmuasini ifodalaydi;

Mintaqaviy valyuta tizimi - muayyan bir mintaqa doirasidagi mamlakatlar tashabbusiga ko'ra tashkil etilgan valyuta tizimini ifodalaydi.

Jahon valyuta tizimi - mamlakatlar o'rtasidagi valyuta munosabatlarini amalga oshirish uchun tashkil etilgan, instrumentlar, shartnomalar, tartib-qoidalar va tashkilotlarning majmuasidir.

Jahon valyuta tizimining asosiy vazifasi, xalqaro savdo jarayonida va turli valyutalardagi hisob-kitoblarda xalqaro valyuta likvidligini ta'minlashdan iborat.

Jahon valyuta tizimi quyidagi asosiy funksiyalarni bajaradi:

- tartibga solish - valyutalar o'rtasidagi munosabatlarga ta'sir ko'rsatuvchi to'lov balansida yuzaga keladigan nomutanosibliklarni bartaraf etish;
- likvidlilik - zaxira birliklarini aniqlash hamda to'lov balansining nomutanosibliklarini qoplash uchun ularni qo'llash imkoniyatlari va tashkil etish shakllarini belgilash;
- boshqarish - xalqaro moliyaviy institutlarni tashkil etish va ularning vakolatlari orqali hisob-kitoblarning uzluksizligini ta'minlab borish.

Jahon valyuta tizimining asosiy maqsadlari bo'lib quyidagilar hisoblanadi:

- mamlakatlar o'rtasidagi xalqaro hisob-kitoblarning uzluksizligini ta'minlash;
- mamlakatlar milliy valyutasi barqarorligini ta'minlashni qo'llab-quvvatlash;
- jahon xo'jaligining turli iqtisodiy tizimlari o'rtasida samarali mehnat taqsimotini ta'minlash;
- jahon ishlab chiqarishi umumiy hajmining o'sishiga va aholi bandlik darajasining oshishiga erishish;
- milliy iqtisodiyotlarda barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash;
- inflyatsiyani jilovlash va tashqi iqtisodiy muvozanatni ushlab turish va boshqalar.

Valyuta tizimlari muayyan elementlarni o'ziga qamrab olgan holda faoliyat yuritadi. Mamlakatlar o'rtasidagi ikki tomonlama iqtisodiy munosabatlarning ko'p tomonlama munosabatlar sifatida rivojlanishi bilan jahon valuta tizimining ahamiyati yanada orta boshladi. Chunki mamlakatlar o'rtasidagi xalqaro savdo, kredit, investitsiya va kapital harakati bilan bog'liq bo'lgan moliyaviy munosabatlar jahon valuta tizimi doirasida belgilangan muayyan tamoyillar asosida amalga oshirilardi. Ko'pgina mamlakatlarda qat'iy belgilangan valyuta kurslari o'rniga suzuvchi valyuta kurslarini joriy etish valyuta intervensiyasini o'tkazishdagi yirik xarajatlarga qaramasdan ularning barqarorligini ta'minlamadi. Ushbu rejim valyuta spekulyatsiyalari, tasodifiy kapital ko'chishiga barham berish, turli mamlakatlarda inflyatsiya sur'atlari va to'lov balansini tezda boshqarishni ta'minlashga qobiliyatsiz bo'ldi. Bir qator mamlakatlar milliy valyutalarini boshqa valyutalarga bog'lash holatini davom ettirdilar.

O'zbekiston iqtisodiy xamkorlikning nufuzli xalqaro tashkilotlari - Xalqaro valyuta fondi, Xalqaro taraqqiyot va tiklanish banki, Osiyo taraqqiyot banki, Islom taraqqiyot banki, xalqaro mehnat tashkiloti, Yevropa taraqqiyot va taklanish banki, Xalqaro moliya korporatsiyasi, Shanxay xamkorlik tashkiloti, Birlashgan millatlar tashkiloti va boshqa ko'plab tashkilotlarga qabul qilindi, ko'plab mamlakatlar bilan eksport va import operatsiyalarini amalga oshirib kelmoqda. Valyuta siyosatini takomillashtirish hamda valyuta kursi tebranishlarini normallashtirish orqali mamlakatdagi eksport qiluvchilar va investorlarga qulayliklar yaratish. Eksport va investitsiyalar hajmining o'sishi iqtisodiy o'sishga olib kelishini nazarda tutiladi.